

Nr 88.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående pension och understöd å allmänna indragningsstaten åt förste amanuensen hos kommerskollegium, filosofie doktorn Allen Vannérus; given Stockholms slott den 14 mars 1924.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Nils Wohlin.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 14 mars 1924.

Närvarande:

Statsministern TRYGGER, ministern för utrikes ärendena friherre MARKS VON WÜRTEMBERG, statsråden MALM, EKEBERG, BESKOW, MALMROTH, HASSELROT, STRIDSBERG, LÜBECK, CLASON, WOHLIN, PETTERSSON.

*Chefen för
handels-
departe-
mentet.*

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Wohlin, anför:

I skrivelse den 28 augusti 1923 har kommerskollegium hemställt, att en årlig pension av 1,200 kronor måtte beredas förste amanuensen hos kollegium, filosofie doktorn Allen Vannérus, att av honom åtnjutas från och med månaden näst efter den, under vilken entledigande från hans befattning hos kollegium kunde komma att honom beviljas.

Till stöd för framställningen har kommerskollegium anført i huvudsak följande.

Vannérus, som vore född den 20 mars 1862, kunde på grund av nedsatt
Bihang till riksdagens protokoll 1924. 1 saml. 65 häft. (Nr 88.)

hörsolförmåga icke längre utan stor svårighet bestrida sin tjänst, varför han inom en nära framtid torde nödgas begära entledigande från sin befattning hos kollegium.

Efter att under åren 1889—1895 hava varit anställd såsom e. o. amanuens vid kungl. biblioteket samt under åren 1901 och 1902 innehaft förordnande såsom docent i filosofi vid Göteborgs högskola, hade Vannérus den 7 september 1906 antagits såsom e. o. tjänsteman hos kommerskollegium. Alltsedan den 1 november sistnämnda år hade Vannérus innehaft förordnande såsom amanuens, respektive förste amanuens hos kollegium. I dylik egenskap hade Vannérus med en daglig tjänstgöringstid av 3 timmar uppburit arvode under åren 1906—1919 av till en början 1,200 kronor, vilket arvode efter hand höjts till 1,500 kronor, samt under åren 1920 och 1921 av 1,800 kronor, allt för år räknat. Från och med 1922 års ingång åtnjöte han med en daglig tjänstgöringsskyldighet av 3 $\frac{1}{2}$ timmar ett årsarvode av 2,466 kronor. Under tiden för sin anställning hos kollegium hade Vannérus icke åtnjutit annan ledighet — utöver semester — än på grund av sjukdom under 3 dagar samt för enskilda angelägenheters vårdande under sammanlagt 1 månad 7 dagar.

Då Vannérus under sin tjänstgöring hos kollegium ådagalagt nit och intresse, ansåge kollegium, som inhämtat, att från vissa ledamöter av riksdagen vore att förvänta en framställning i fråga om utverkande av understöd åt Vannérus såsom ett erkännande av hans vetenskapliga verksamhet, skäligt, att någon pension bereddes honom jämväl med hänsyn till hans direkta arbete i statens tjänst. Beträffande denna sistnämnda pensions storlek finge kollegium föreslå, att beloppet i betraktande av Vannérus' tjänstetid bestämdes till, i avrundat tal, 1,200 kronor för år räknat.

Över berörda framställning har *statskontoret* den 10 december 1923 avgivit infordrat utlåtande, därvid statskontoret anfört följande:

»Då Vannérus under omkring 24 år varit anställd i statens tjänst och numera på grund av nedsatt hörsolförmåga icke längre utan stor svårighet kan bestrida sin amanuensbefattning, synes det statskontoret med billighet överensstämmande, att någon pension av statsmedel beredes honom; och har statskontoret, som denna dag avgivit underdånigt utlåtande (ecklesiastikdepartementet) över gjord framställning om beredande av understöd i form av författaranslag åt Vannérus, intet att erinra mot det av kommerskollegium ifrågasatta pensionsbeloppet, 1,200 kronor, som torde böra anvisas att från allmänna indragningsstaten utgå från och med månaden näst efter den, då han lämnar sin befattning hos kommerskollegium, varvid tillika torde böra föreskrivas, att pensionstillägg ej må åtnjutas samt att dyrtidstillägg skall beräknas efter de grunder, som i sådant avseende gälla för nyreglerade pensioner.»

Lika med ämbetsverken finner jag goda skäl tala för att Vannérus, då han lämnar sin anställning hos kommerskollegium, erhåller någon pension såsom f. d. befattningshavare i statens tjänst. Mot det föreslagna beloppet av pensionen, som torde böra utgå från allmänna indragningsstaten, har jag icke någon erinran att framställa, liksom icke heller mot de av statskon-

toret ifrågasatta särskilda föreskrifterna beträffande pensionstillägg och beräkningen av dyrtidstillägg å pensionen.

Jag tillstyrker därför, att förslag avlåtes till riksdagen om beredande av pension åt Vannérus i enlighet med vad ovan sagts.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Clason, anför härefter.

Jag anhåller att i detta sammanhang få till behandling upptaga den av kommerskollegium och statskontoret åsyftade framställning, som till ecklesiastikdepartementet ingivits angående beredande åt Vannérus av ett årligt understöd i form av författaranslag.

Frågan om beredande av författaranslag åt Vannérus har en gång förut varit underställd riksdagens prövning. Vid 1921 års riksdag väcktes nämligen i första kammaren en motion (nr 22), däri hemställdes, att riksdagen måtte från och med år 1922 bevilja Vannérus, så länge han levde, ett årligt författaranslag å 5,000 kronor. Till stöd för detta förslag anfördes, att Vannérus, alltifrån det han avslutat sina akademiska examensstudier för omkring 30 år sedan, ägnat all den tid, som arbetet för livsuppehållet lämnat övrig, åt forskning och författarskap på filosofiens område. Denna sällsynta hängivenhet för det vetenskapliga arbetet hade så långt ifrån varit förenad med några materiella fördelar, att tryckningen av de utgivna skrifterna, vilka icke kunde vinna spridning bland någon större allmänhet, tvärtom av författaren krävt ekonomiska uppoffringar. En var, som förstode att uppskatta värdet av oegennyttig vetenskaplig forskning, skulle säkerligen finna denna strävan förtjänt av det erkännande och den uppmuntran från det allmännas sida, som skulle ligga i beviljandet av ett årligt författaranslag, så stort att det kunde sätta mottagaren i tillfälle att ägna sin tid odelad åt den vetenskap, han så länge utan alla anspråk på ersättning tjänat. I motionen hänvisades vidare till ett utlåtande rörande värdet av Vannérus' författarskap, som den 14 januari 1921 avgivits av professorerna vid universitetet i Lund A. Herrlin, E. Liljeqvist och H. Larsson och i vilket professor emeritus vid universitetet i Köpenhamn H. Höffding instämt. I utlåtandet anføres i huvudsak följande:

Doktor Allen Vannérus har under tre årtionden utvecklat en såväl mycket förtjänstfull som omfattande verksamhet såsom filosofisk författare. Den vetenskapliga halten av denna Vannérus' verksamhet har vid upprepade tillfällen erhållit officiellt vitsord. Sålunda förklarades Vannérus redan för tjugu år sedan i egenskap av sökande till professorsämbetet i teoretisk filosofi vid Lunds universitet kompetent till detta ämbete i samtliga befordringsinstanser och enhälligt. Vad därvid särskilt angår de sakkunnigas utlåtanden förordades Vannérus till ett *andra* förslagsrum av två sakkunniga. Vid konkurrensen om professorsämbetet i teoretisk filosofi vid Uppsala universitet år 1916 erhöll Vannérus ävenledes i samtliga instanser enhällig kompetensförklaring. Hos de sakkunniga förordades Vannérus jämte annan sökande till *första* förslagsrummet av en sakkunnig samt till *andra* förslagsrummet av två sakkunniga. Av humanistiska sektionen förordades Vannérus till *andra*

*Chefen för
ecklesiastik-
departe-
ment:t.*

förslagsrummet och uppfördes ävenledes på detta rum av det större akademiska konsistoriet. Slutligen deltog han ock i konkurrensen om den efter professor Vitalis Norströms bortgång lediga professuren i filosofi vid Göteborgs högskola, varvid han år 1919 i samtliga befordringsinstanser erhöll enhällig kompetensförklaring. Hos de sakkunniga förordades Vannérus av en sakkunnig till ett *första* rum, av en sakkunnig alternativt — beroende på det ämnesområde professuren skulle anses omfatta — till ett *första* rum jämte annan sökande eller till ett *andra* rum samt av en sakkunnig till *tredje* rummet. Vid ärendets behandling i högskolans lärarråd erhöilo professurens nuvarande innehavare och Vannérus lika röstetal, varefter Vannérus med rektors utslagsröst uppfördes på *andra* förslagsrummet av lärarrådet. Före ärendets slutliga behandling i högskolans styrelse återkallade han sin ansökan till professuren.

I betraktande av Vannérus framskridna ålder torde det mänskligt att se vara uteslutet, att några befordringsmöjligheter på den akademiska banan kunna stå honom till buds. Under sådana förhållanden måste man på det livligaste önska, att det åt honom på annat sätt beredes tillfälle att ägna sig åt filosofisk författarverksamhet utan hinder av brödbekymmer. På särskilt den teoretiska filosofiens gebit — och därtill på dess centrala områden — har han utvecklat en författargärning av verkligt imponerande omfattning och av gedigen vetenskaplig halt. Han röjer i sin produktion såväl på kunskapsteoriens och metafysikens som på psykologiens område frändskap med Wilhelm Wundt, men han framstår därutöver tillika som en självständig tänkarpersonlighet med en omisskännelig egenart. Med detta sitt självständiga forskarkynne förenar han en synnerligen omfattande och ingående litteraturkännedom särskilt inom den nyare och i all synnerhet inom den moderna filosofien. En särskild uppmärksamhet påkallar Vannérus' författarverksamhet även på det naturfilosofiska området. Såsom framgår av de uti sakkunnigutlåtanden från Uppsalakonkurrensen år 1916 meddelade uttalandena av professorerna Charlier, Bang och Svedberg röjer han en ovanligt omfattande beläsenhet på skilda naturvetenskapliga områden samt därjämte en förmåga att uppfatta och penetrera de naturvetenskapliga forskningsresultaten och teorierna, vilken kommit honom att av dylika resultat och teorier giva särdeles korrekta referat i sina arbeten, även om dessa tre naturvetenskapliga auktoriteter uti Vannérus' förmåga att kritiskt värdesätta och syntetisera naturvetenskapliga teorier måste konstatera den begränsning, som följer därav, att han icke själv erhållit någon naturvetenskaplig fackmannautbildning.

Den stora lärdom, den vetenskapliga egenart och det sällsamt energiska och osjälviska intresse, som utmärker Vannérus' omfattande produktion, motivera för visso ett kraftigt inskridande till hans förmån från statens sida. Offentliggörandet av denna produktion har han endast genom stora ekonomiska uppoffringar kunnat åvägabrunga. Redan såsom ett erkännande för vad han hittills verkat och såsom en kompensation för de uppoffringar, han sålunda fått vidkännas, vore ett dylikt ekonomiskt ingripande starkt befogat. Desto mera befogat blir det, då Vannérus genom sina arbeten från senaste åren visat, att han ännu alltfört förtjänstfullt fortsätter sin för den skandinaviska filosofien så betydelsefulla gärning, och låter förvänta, att man yttermera har att emotse mycket värdefulla resultat av hans arbetskraft.

I över motionen avgivet utlåtande (nr 42 p. 20) anförde bankoutskottet, efter att hava inhämtat statskontorets yttrande i ämnet, följande:

»Det i motionen väckta förslaget undandraget sig varje bedömande efter grunder, som vanligen tillämpas vid beviljande av pension eller understöd av därmed jämförligt slag. Utskottet behjärtar visserligen motionens syfte att genom statens ingripande bereda en förtjänt vetenskapsman tillfälle att mera odelat ägna sig åt forskningsarbetet. Utskottet är emellertid av den mening, att understöd av här ifrågasatt slag icke böra beviljas utan den allsidiga utredning, som plägar föregå Kungl. Maj:ts framställningar i liknande ärenden. Frågan synes därför först böra i vanlig ordning underställas Kungl. Maj:ts prövning. På grund härav har utskottet ansett sig för närvarande böra avstyrka bifall till motionen.»

Utskottets hemställan, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, blev av riksdagen bifallen.

Hos Kungl. Maj:t hava nu ledamöterna av riksdagens första kammare, redaktören M. Hellberg, lektorn E. Wigforss och biskopen O. Bergqvist hemställt om avlåtande till 1924 års riksdag av proposition om ett så stort årligt författaranslag åt Vannérus, att dess belopp tillsammans med den pension, som kunde komma att föreslås åt honom för hans tjänstgöring i kommerskollegium, eller, därest sådan pension icke skulle komma att föreslås, ensamt uppginge till 5,000 kronor. Till stöd för framställningen åberopas vad som anfördes i förberörda motion och det av mig omnämnda, vid densamma fogade utlåtandet.

Över framställningen har yttrande avgivits av *filosofiska fakultetens vid universitetet i Uppsala humanistiska sektion*, som, under åberopande av ett av professorerna vid universitetet A. Hägerström och A. Phalén avgivet utlåtande, tillstyrkt densamma.

Sistnämnda utlåtande är av följande lydelse:

»På grund av de förtjänster, filosofie doktor Allen Vannérus genom sin synnerligen intresserade och med personliga upppoffringar förbundna författarverksamhet inlagt om den filosofiska forskningen i Sverige, få undertecknade tillstyrka redaktör Hellbergs m. fl. ansökan om ett författaranslag såsom tillägg till den pension, kommerskollegium föreslår för doktor Vannérus, så att pensionen med tillägg uppgår till 5,000 kronor.»

Uppsala större akademiska konsistorium har funnit framställningen icke föranleda annat yttrande, än att konsistoriet med avseende å värdet av Vannérus' författarskap hänvisat till humanistiska sektionens yttrande.

Kanslern för rikets universitet har hemställt om avlåtande av proposition i överensstämmelse med förslaget i ansökningen.

I utlåtande den 10 december 1923 har *statskontoret*, under erinran om sitt samma dag avgivna, av chefen för handelsdepartementet förut refererade yttrande rörande pension åt Vannérus, vidare anført följande:

»Såsom statskontoret framhållit i utlåtande den 4 april 1921 över en vid 1921 års riksdag väckt motion om understöd åt Vannérus, kan statskontoret givetvis icke uttala något eget omdöme, huruvida det kan anses vara på sin plats att i detta fall bereda personligt understöd på grund av viss förtjänst-

full verksamhet. Statskontoret ansåg sig i berörda utlåtande böra ifrågasätta, huruvida då föreslaget understöd borde beviljas utan den allsidiga utredning, som plägar föregå Kungl. Maj:ts framställningar i sådana ärenden. Sedan numera utredning förebragts i frågan och då humanistiska sektionen vid universitetet i Uppsala och universitetskanslern tillstyrkt nu förevarande framställning, vill statskontoret icke motsätta sig, att åtgärd vidtages för att Vannérus må från och med den 1 juli 1924 komma i åtnjutande av ett årligt understöd å allmänna indragningsstaten till sådant belopp, att detsamma jämte honom eventuellt tillerkänd pension uppgår till 5,000 kronor, varvid såsom villkor torde böra föreskrivas, att dyrtidstillägg må utgå endast å det belopp, som kan komma att tillerkännas Vannérus för anställningen hos kommerskollegium, och beräknas efter de grunder, som i sådant avseende gälla beträffande nyreglerade pensioner.»

Det framlagda förslaget om beredande av understöd åt Vannérus anser jag mig böra biträda. Den mycket förtjänstfulla skriftställarverksamhet, som av Vannérus under lång tid och med stora uppoffringar av egna medel utövats inom den filosofiska vetenskapens område, synes mig väl värd ett anslag av statsmedel. Flera gånger har Vannérus förklarats kompetent till professorsbefattning, men på grund av olika omständigheter har han icke erhållit någon sådan. Vid sin nuvarande ålder torde han icke längre hava utsikt att bliva ordinarie innehavare av professorsbefattning. Det synes då vara så mycket mera lämpligt att för hans vetenskapliga förtjänster och oavslåtliga, värdefulla arbete i den filosofiska forskningens tjänst nu bereda honom det erkännande, som otvivelaktigt skulle ligga i ett särskilt understöd, som sätter honom i stånd att fortfarande ägna sig åt sin vetenskapliga gärning. Enligt vad jag inhämtat, har därtill hans förmögenhetsställning numera undergått en sådan förändring, att han för sitt livsuppehälle har föga mer än sitt amanuensarvode att lita till och följaktligen icke kan förutsättas äga möjlighet att utan statsunderstöd fullfölja sitt vetenskapliga författarskap. Den nu verkställda ytterligare utredningen synes mig tillfullo bestyrka vad i förenämnda motion yttrats om värdet av Vannérus' vetenskapliga produktion. Med hänsyn härtill och då omständigheterna i det föreliggande fallet äro av den säregna beskaffenhet, att ett bifall till den gjorda framställningen icke kan anses få någon prejudicierande betydelse, tvekar jag icke att tillstyrka äskande hos riksdagen av anslag åt Vannérus i enlighet med det förslag, som av statskontoret avgivits.

*Chefen för
handelsdeparte-
mentet.*

Chefen för handelsdepartementet tager härefter ånyo till orda och anför: Jag ansluter mig till de synpunkter, som av chefen för ekklesiastikdepartementet utvecklats. På grund härav och under åberopande av vad jag själv i det föregående andragit, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att förste amanuensen hos kommerskollegium, filosofie doktorn Allen Vannérus må från och med månaden näst efter den, då han lämnar sin an-

ställning hos kommerskollegium, å allmänna indragningsstaten under sin återstående livstid uppbära dels årlig pension till belopp av ettusentvåhundra kronor, dels ock årligt understöd till belopp av tretusenåttahundra kronor, med iakttagande likväl, att pensionstillägg ej må av Vannérus åtnjutas samt att dyrtidstillägg skall utgå endast å pensionen och beräknas efter de grunder, som i sådant avseende gälla i avseende å nyreglerade pensioner.

Vad chefen för handelsdepartementet sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifalla samt förordnar, att proposition i ämnet skall till riksdagen avlätas av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

J. H. Göransson.